

Hurufî-Bektaşî Edebiyatına Dair Bir Şiir Mecmuası*

A Poet Miscellany About Hurufi-Bektashi Literature

Беседа за литературата Хуруфи-Бекташи

Orhan KURTOĞLU**

ÖZET

Şiir mecmuaları, kendi devirlerinin edebî zevkini, popüler şair ve şiirlerini; Türk edebî geleneği içinde şairlerin konumlarını ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır.

Çalışmamıza konu olan mecmua, Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde yer almaktadır. Çoğunlukla Bektaşî ve Hurufî şairlerin şiirlerinin yer aldığı mecmuada, XIII-XVIII. Yüzyıllarda yaşamış, toplam 59 şaire ait değişik nazım şekillerinde 165 manzume vardır.

Bu tip eserlerin, birtakım zorlukları barındırsalar da, yayımlanmaları, mutlaka yayımlanmaları gerekmektedir. Şahsî ve resmî kütüphanelerde bulunan mecmua ve cönkler üzerine yapılacak ciddi çalışmalarla, mevcut Alevî-Bektaşî şair sayısının çok üzerinde bir sayı elde edilecektir. Bu da Türk kültürü ve edebiyatının zenginliklerinin ortaya konulmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Şiir mecmuası, Hurufilik, Bektaşîlik, Alevî-Bektaşî edebiyatı.

ABSTRACT

Miscellanies put forth the species and popular poets and poems of its own age, positions of poets in Turkish literary tradition and relations of these subjects with each other.

The miscellany that we use in our work, places in Mehmet Fatih Köksal's personal library. In the miscellany that has mostly Hurufi-Bektashi poets, there are 165 poems which have different forms by 59 different poets who live between 13-18th centuries.

* Bu yazı, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi tarafından düzenlenen "2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevîlik ve Bektaşîlik Bilgi Şöleni, 17-19 Ekim 2007 Ankara."da sunulan tebliğin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, orkurt2@gmail.com; orkurt@gazi.edu.tr

This kind of works absolutely must publish although they have many problems. If serious works are made on the miscellanies which exist in personal and public libraries, a number more than Alevî-Bektashi poet and poem store will be gotten. And this works will contribute to put forth the circumstances of Turkish culture and literature.

Key words: Miscellany, Poem miscellany, Hurufi, Bektashi, Alevî-Bektashi poet.

РЕЗЮМЕ

Поетичните сборници показват литературния вкус на епохата, в която са издадени. Прочутите поети и техните стихотворения, връзки между поетите, като част от традиционната турска литература.

Сборникът, който е тема на настоящата работа е собственост на библиотеката на Мехмет Фатих Кюксал.

В Сборника са поместени стихотворения на поетите от беседата Хуруфи и Бекташи, които са живели през периода 13 - 18 век. Писателите от тази група общо са 59 и имат 165 сборника.

Въпреки трудностите тези произведения трябва да се публикуват.

Ако се направи изследване на сборниците, ръкописите, намиращи се в лични и обществени библиотеки това би довело до увеличаване броя на поетите от групата Алияни-Бекташи. Това още веднъж ще покаже богатството на турската култура и литература.

Ключови Думи: Сборник Поетичен сборник, Хуруфизъм, Бекташизъм, Литература на Алияни-Бекташи.

Arapça menşeli bir kelime olan mecmua, sözlüklerde “cem’ olunmuş, toplanmış, bir araya getirilmiş şey, top, bütün” (Devellioğlu 710); “intihab edilen şeylerin yazıldığı defter” (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2005: 249) gibi anlamlara gelmektedir. Bir edebiyat terimi olarak ise sözlük anlamlarına da uygun olarak, seçilmiş metinlerden oluşan eserler anlamına gelmektedir. Mecmua adıyla anılan başka bazı eserler [Nazire mecmuları, seçme şiir mecmuaları, aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar (Kut, 1986: 170)] mevcut olmakla birlikte, bu kavramın daha çok, düzenleyenin zevkine uygun olarak farklı şairlere ait şiirlerle oluşturulmuş kitaplar için kullanılması yaygın bir tutumdur.

Türk edebiyatı araştırmalarında, şairlerin divanlarının yanında çok sayıda şiir ihtiva etmeleri dolayısıyla bu mecmualar da önemli malzemelerdendir. Bu mecmualarla devrin edebî zevki, popüler şair ve şiirleri, Türk edebî geleneği içinde şairlerin konumları, bunları birbirleriyle ilgileri, bir zümreye mensubiyet veya o zümrenin saygı ve muhabbet duyduğu şairler vb. hususlar ortaya konmaktadır. Tam bir Türk edebiyatı tarihi ise ancak bütün bu malzemelerin değerlendirilmesinden sonra yazılabilecektir.

Mecmuaların Türk kültür ve edebiyat tarihi için önemi şöyle sıralanabilir:

1. Kaynakların varlığını haber verdiği, ancak bugün kayıp olan bir esere bir mecmua yaprakları arasında rastlanabilir (Kut, 1986: 170).

2. Zamanında şairin bir sebeple divanına almadığı veya divan tertip edildikten sonra yazdığı şiirler de bu mecmualarda bulunabilir (Kut, 1986: 170).
3. Divan oluşturma imkânını elde edememiş veya bir sebeple divanı kaybolmuş bir şairin şiirleri dağınık veya toplu şekilde bu mecmualarda bulunabilir.
4. Genel manada şiir mecmualarının Türk kültür ve edebiyat tarihine önemli katkılarından birisi de adlarına başka kaynaklarda rastlanmayan sanatçılara yer vermesidir (Köksal, 2006: 66).
5. Bu eserler sadece şiir ihtiva etmezler. Adeta bir kırkambar gibidirler. Bir mecmuanın yaprakları arasında bir hastalığın reçetesine, düzenleyen veya müstensihin yakınlarından birinin tevellüt kaydına, önemli bir olayın tarihine, vs. rastlayabilirsiniz.

Yukarıdan beri sıraladığımız önemlerine rağmen mecmuaların neşri müstakil eserlerin neşrine göre birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu zorlukların büyük bir kısmı mecmuadan ve mecmuayı düzenleyen imkânlarından -eğitim gibi- kaynaklanmaktadır. Mecmua neşrinde karşılaşılabilecek sıkıntıları da şöyle sıralamak mümkündür:

1. Özellikle mesaj yüklü tasavvufî şiirler, çoğunlukla müridin eğitimi amacıyla kullanıldığından önce şifahî kültürde yer etmiş, arkasından da yazıya geçirilmiş olabilir (Aydemir, 2007: 133). Bu da halk tipi mecmualarda bazı imlâ yanlışlarına sebebiyet verebilir. Yani müstensih bu metinleri yazarken standart imlâdan ziyade kendisinin ve bulunduğu çevrenin eğitim imkânlarına uygun bir imlâ kullanabilmektedir.
2. Bazı şairlerin, özellikle çok okunan şiirlerinin dilden dile dolaşması sonucu, bir anlamda mîrî malı olarak görülen ve zamanla aslından oldukça farklı ve sanki ikinci ve ayrı bir manzume gibi ortaya çıkmış olabilir (Aydemir, 2007: 132). Bu türden şiirlerin kimi beyit ya da dördlüklerinde asıl şiirle benzerlik sadece kafiye ve redif iken diğer kısımları adeta yeni bir şiir olarak yazılmaktadır.
3. Bazı şiirler, bilhassa tasavvufî kimlikleriyle tanınmış ve bir tarikatta önemli bir konumu olan bazı şahsiyetlere –onlara ait olmadığı hâlde- mâl edilebilmektedir (Tanıtacağımız mecmuada da bu şekilde Hacı Bektâş Velî'ye mâl edilen bir manzume vardır.).
4. Bir başka önemli husus da mecmua tertip eden kişiden kaynaklanabilir. Mecmuayı tertip eden kişi profesyonel olabileceği gibi amatörce bu işle uğraşıyor da olabilir. Bu durum bir şaire ait şiiri başkasına ait göstermek gibi birtakım yanlışlıklar yapmaya sebep olmaktadır. Bu çerçevede mecmuaların verdiği bilgilerin mutlak doğru olmayabileceği gerçeği gözden ırak tutulmamalıdır (Aydemir, 2007: 133).

5. Bir şair adına kayıtlı şiirin gerçekten bu şaire mi yoksa aynı mahlası kullanan başka bir şaire mi ait olduğuna karar vermek güçtür. Her ne kadar üslûp sahibi büyük şairlerin şiirlerini diğer şair ve şiirlerden ayırmak bir şekilde mümkünse de sıradan bir şairin şiirini benzer bir başka şairden ayırmak oldukça güçtür. Bu sebeple mecmularda bir şair adına kayıtlı şiirlerin hemen tanınmış şaire mâl edilmemesi, ciddi bir üslûp incelemesinden geçirilmesi gerekir.

Mecmua-i Eş'âr'ın Nüsha Tavsifi:

Mecmua, Mehmet Fatih Köksal'ın şahsî kütüphanesinde bulunmaktadır¹. Eser, 175x120 mm dış ölçülerinde, iç ölçüleri ve satır sayısı muhtelif, 50 varaktan oluşmaktadır. Krem renkli âbâdî kâğıda siyah mürekkep ve nesih hatla yazılı mecmua, koyu vişne meşin cilt içinde bulunmaktadır. Mecmuadaki kimi şiirlerin başlığında yer alan "Li-nâzımihî Nevres Baba" başlıkları, aynı zamanda şair olduğu anlaşılan mecmua derleyicisinin adını göstermektedir. İstinsah tarihi ve müstensihî kayıtlı değilse de mecmua derleyicinin aynı zamanda müstensih olduğu anlaşılmaktadır. Bir sayfada 1212 tarihli bir tevellüt kaydı varsa da mecmua müstensihînin kaleminden ve yazısından farklı olan bu yazının mecmuanın sonraki maliklerinden biri tarafından yazıldığını sanıyoruz. Çoğunlukla Bektaşî ve Hurufî şairlerin şiirlerinin yer aldığı mecmuada 59 şaire ait manzume vardır. Mecmuada yer alan şairler ve şiir sayıları şöyledir:

Nesîmî (71 Bir şiirinde de Seyyid mahlasını kullanmış), Pir Sultan (7), Yemînî (5), Hamdi (3), Hatâyî (3), Abdal Musa (2), Sersem Ali Dede (2), Bağdadlı Rûhî (2), Haremî (2), Hayretî (2), Vahdetî (3, birisi Bâkî'yi tahmis), Nevres Baba (2), Pertevî (2), Rüşdî (2), Sabrî (2), Seyyid Neseb (2), Avnî Ef., Bahâyî, Bâkî, Bedrî Efendi, Behîştî, Alevî, Enderunlu Vâsîf, Eşrefoğlu Rûmî, Hacı Bektaş Velî, Hayalî, Hayretî, Hüznî, İrşâdî, Kâ'imî Efendi, Kadîmî, Kalender Abdal, Kanberî, Kânî, Kemalpaşazâde, La'lî, Mihrî, Neş'etî, Nizâmoğlu, Ömer, Rızâî (Halîlî'yi tahmis), Rûşenî, Sahnî, Seherî (Seher Abdal), Sezâ'î, Sihrî, Şems-i Tebriz (Farsça), Teslîm Abdal, Tıflî, Ulumî, Ulvî, Ümm-i Sinân, Vîrânî, Yehûdî ?, Yesârî, Yetîmî, Zâkirî, Zâtî.

Bunların dışında birisi Arapça olmak üzere 10 tane de mahlası olmayan veya eksik şiir bulunmaktadır.

Mecmua,

Bir günâhkâr kulunam ben seniün ey ferd-i ahad

mısraı ile başlayıp,

Şallu 'alâ Muhammed sallu 'alâ Ali

mısraı ile sona ermektedir.

¹ Bu mecmua üzerinde çalışma imkânı verdiği için Sayın M. Fatih Köksal'a teşekkür ederim.

Mecmua-i Eş'âr'a Ait Bazı Özellikler:

Mecmuada yer alan Hatâyî ve Hayretî'ye ait iki, Eşrefoğlu Rûmî, Hayâlî, Kâimî ve Kemâlpaşazâde'ye ait bir şiir, adı geçen şairlerin yayımlanan divanlarında bulunmamaktadır. Aynı şekilde mecmuada yer alan Nesîmî şiirlerinden 6 gazel de bugüne kadar yapılan Nesîmî Divanı neşirlerinin hiç birinde bulunmamaktadır. Bakû'de yapılan üç ciltlik Nesîmî Divanı neşrinde² yer alan ama Hüseyin Ayan neşrinde ve Türkiye'de yapılan diğer yayınlarda bulunmayan şiir sayısı ise 20'dir. Şu hâlde bu mecmuada, Nesîmî üzerine Türkiye'de yapılan neşriyatta bulunmayan şiir sayısı 26'dır³.

Bu şiir mecmuasında 165 şiir vardır. Bu şiirlerden 143'ünün şairi belli iken geri kalan şiirlerin bir kısmı tamamlanmamış, bir kısmı ise mahlası olmayan (müfredi, rubaî, tuyug vb.) şiirlerdir. Mecmuada şiirleri yer alan şairlerin yüzyıllara göre dağılımı ise şöyledir:

Yüzyıl	Şair Sayısı	İsimler
13	2	Şems-i Tebrîzî, Hacı Bektaş Velî
14	1	Abdal Musa
15	5	Behiştî, Nesîmî, Eşrefoğlu Rûmî, Mihrî, Rûşenî
16	14	Sersem Ali Baba, Bağdatlı Ruhî, Bakî, Hatayî, Hayretî, Kalender Abdal, Kemâlpaşazâde, Seyyid Nizamoğlu, Pir Sultan Abdal, Seherî, Vahdetî, Vîrânî, Yemînî, Yetîmî
17	7	Bahâyî, Bedrî Efendi, Kâimî Efendi, Sezâî, Teslim Abdal, Ümm-i Sinân, Zâkirî
18	4	Kadîmî, Nevres Baba, Enderûnlu Vâsîf, Süleyman Zâtî
?	20	Alevî, Avnî Ef. , Hamdi, Haremî, Hüznî, Kânî, La'lî, Neş'etî, Ömer, Pertevî, Rızâî, Rüşdî, Sabrî, Sahnî, Seyyid Neseb, Sahrî, Tıflî, Ulumî, Ulvî, Yehûdî

Son grupta isimlerini saydığımız şairler hakkında Alevî-Bektaşî şair ve şiirlerini ihtiva eden belli başlı kaynaklarda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu

2 İmameddin Nesimi-Eserleri (Haz. Cihangir Gehramanov). 3 Cilt. Azerbaycan SSP İlimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü Respublika El Yazmaları Fondu. Bakı, 1973.

3 Nesîmî'nin, tanıtmaya çalıştığımız bu Mecmuada yer alan yayımlanmamış şiirleri, Mecmua sahibi M. Fatih Köksal tarafından, elindeki diğer mecmua ve cönklerdeki şiirlerle birlikte toplu olarak yayımlanmak üzere hazırlanmıştır.

durum mecmualar için yukarıda söylediğimiz “Bilinmeyen şairleri ihtiva etmesi kuvvetle muhtemeldir.” tezini haklı çıkarmaktadır. Burada dikkat çeken bir husus da Bektaşî birisi tarafından tertip edilen mecmuada Alevî-Bektaşî olmayan şairlere ait şiirlerin bulunmasıdır. Bu, ısrarla sunî ayrılık tohumları ekilmeye çalışılan insanlarımız arasındaki müşterekliklerin zannedildiğinden fazla olduğunu ve her kesimin ortak zevkini ifade eden sanatkârların mevcudiyetini göstermektedir.

Şiir mecmualarının metin neşrinde kullanılmasında dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de divanlarda olmayıp mecmualarda bulunan şiirlerin niçin divanda bulunmadığının izah edilebilmesidir. Bu durumu Aydemir, şairin divanını tertip ettikten sonra yazdığını ve divanını yeniden tertip imkânı bulamaması ya da bu şiirlerin müsvedde şiirler olabileceği ve bu hâllerıyla divanını almadığı şeklinde izah etmektedir (Aydemir, 2007: 132). Bu hususta mecmuayı düzenleyenin kültürel birikimi de önemli bir göstergedir. İyi bir eğitim almış kimselerin düzenlediği mecmualardaki şiirin divanlarda bulunanlardan pek fazla farkı olmazken, orta seviyede eğitim almış ve belki de bir hevesle şiir toplayan kimse önemli yanlışlar yapabilmektedir. “Bu hususta Tarlan, bir hevesle şiir toplayan kimselerin daima şirden anlayan kimseler oldukları için müretteplerin düştükleri imlâ hatalarının bunlarda pek görülmediğini, bu sebeple de mecmuaların divan nüshalarının daha güvenilir kaynaklar olduğunu ifade etmektedir” (Tarlan, 1946: 122-123, akt. Köksal, 2006: 65).

Bu durum zannediyoruz ciddî ve sağlam bir Divan Edebiyatı kültürü ile yetişmiş mürettep ve/veya müstensihler için geçerlidir; ancak bunun her zaman böyle olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Zira şiiri sanat göstermek arzusunun ziyade, bilhassa tasavvufî mesajları daha etkin bir biçimde geniş kitlelere yaymak düşüncesinde olan ve umumiyetle sözlü aktarıma dayalı tasavvufî metinleri ihtiva eden mecmuaların ve bunların müretteplerinin Tarlan’ın ifade ettiği özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Çalışmamıza konu olan mecmua da benzer özellikleri barındırmaktadır.

Ciddî bir kontrol mekanizması olmadığından ve muhtemelen yazılı bir metinden istinsah edilmeyen şiirlerin zaman zaman başka şairlere mâl edilmesi de söz konusudur. Bu mecmuada da;

Yine mihmân gördüm gönlüm şâd oldu
Mihmânlar siz bize şafâ geldiñüz
Ġam kıışı yağarken bahâr yâz oldu
Mihmânlar siz bize şafâ geldiñüz
(Mecmua 46 b)

dörtlüğü ile başlayan Pir Sultan'a ait bir şiir, birkaç küçük fark ve dörtlüklerin takdim tehiri ile Hatâyî'nin şiiri olarak mecmuadaki yerini almıştır.

Yukarıda da temas ettiğimiz gibi aynı mahlası kullanan şairlerin şiirleri de birbirine karıştırılabilmektedir. Mecmuada Nesîmî mahlası ile kayıtlı olan ve

‘Aşk elinden yandı cânım yâ ‘Alî senden meded
Bir ğarîb-i bî-nevâyam yâ ‘Alî senden meded

matlâyla başlayan şiirin Nesîmî'ye ait olmadığı, gerek ifade ve üslûp özellikleri, gerekse vezin ve kafiye zaaflarından hemen belli olmaktadır.

Bu tip eserlerin ortak özelliklerinden ve ortak kusurlarından birisi, bunların çoğunlukla şifahî kültüre dayanmasıdır. Şöyle ki, halk tipi mecmuaları tertip edenlerin bir kısmı umumiyetle ciddî bir eğitimden geçmemiş kimseler olduğu için bunların imlâsı da kulağa dayalı bir imlâ oluyor. Bu sebeple imlâları klişeleşmiş kimi Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar, Arapça ve Farsça'daki imlâlarından farklı olarak Türkçe telâffuza uygun veya Türkçeymiş gibi yazılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. جرم kelimesi جورم şeklinde (vavlı),
2. رج kelimesi ورج şeklinde (vavlı),
3. كرت kelimesi كرت şeklinde [ق (kaf) yerine ك (kef) ile]
4. كرم kelimesi م كره şeklinde [sesli harfi hareke yerine ه (he) ile göstererek],
5. حيرتى kelimesi حيرمتى şeklinde,
6. نـ “baña” kelimesini de “nazal n” yerine “nun” harfiyle “نا” şeklinde,
7. “kan dök-“ gibi bazı birleşik kelimeleri imlâda bitişik “اندوڪب” şeklinde,
8. “zülf-i siyâh” Farsça tamlaması tek bir kelimeymiş gibi ve “زوالفسياه” şeklinde değişik bir imlâ ile yazılmıştır. Bu sadece bir yerde değil, şiirin mükerrer olan mısraında her defasında aynı şekilde yazılmıştır.
9. izafet i'si harfle gösterilmiştir: şeh-i mülk-i vilâyet: شہى ملك ولايت

Sonuç olarak ne kadar zor olsa da şahsî kütüphanelerde bulunanlarla birlikte bu tip metinlerin yayınlanması önemli bir zarurettir. Şahsî ve resmî kütüphanelerde bulunan mecmua ve cönkler ciddî bir şekilde incelenip en azından metinleri yayınlandığında, mevcut Alevî-Bektaşî şair ve şiirlerinin muhtevî eserlerde bahsi geçen şair sayısının çok üstünde şair ve şiir sayısına ulaşılacaktır. Bu da Türk kültür ve edebiyatının zenginliklerinin ortaya konulmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Mecmuadan Örnek Şiirler⁴:

1*

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

- 1 Dil-berâ ‘aşķuñda ‘âlem ser-be-ser ğavgâ çeker
Şanma kim ‘aşķuñ belâsın ben ķuluñ tenhâ çeker
- 2 Ger saña takrîr idem şerh-i derûnum şemmesin
Bâzû-yı himmet ķılam ber-kûh u bâ-şahrâ çeker
- 3 ‘Âşık-ı Haķ-bîn ķılır yâruñ temâşâsın bu ğün
Zâhid-i ħod-bîn durupdur ğuşşa-i ferdâ çeker
- 4 Şubĥ-ı vaşluñdur cemâlûñ âfitâbın⁵ görmege
Gözlerüm tâ şubĥ-dem bidâri-i şebhâ şeker
- 5 Ey Nesîmî yâruñ esmâsın dilûñde[n]⁶ ķoyma kim
Kim müsemâyâ seni ħâşiyet-i esmâ çeker

2*

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

- 1 Nokĥa-i sırr-ı ilâhî bâ⁷-i bismillâhdur
Kim ki bilmez bu sırrı ol müşrik-i ğüm-râhdur
- 2 Nâţık-ı ‘ilme’l-yaķîndur cümle eşyâ ey ğöñül
Bu cihetden Haķ kitâbı “yezķurûnallâh” dur
- 3 Hem ķiyâm u hem ku‘ûd u hem yemîn ü hem şimâl
Her yañadan baķaram ol “şemme vechullâh” dur
- 4 “Küntü kenz” üñ sırrını âdemde ķıldı âşikâr
Kim vücûd-ı âdemî sırr-ı kelânullâhdur

4 Bir tebliĝ hacminin üzerinde olacağından mecmuadaki bütün şiirleri çalışmamıza ilave etmedik; ancak mecmuada küçük bir Divançe sayılabilecek kadar şiiri bulunan Nesîmî'nin bu ğüne kadar yayımlanan Divan neşirlerinde bulunmayan iki şiiri ile mecmuayı tertip eden Nevres Baba hakkında da bir fikir verebilmek düşüncesiyle Nevres Baba'nın mecmuada yer alan iki şiirini tebliĝimize eklemeyi uygun gördük.

* 29b.

5 ÂfitÂbın: metinde “ÂfitÂbuñ”.

6 dilûñde[n]: metinde “dilinde”

* 16a.

- 5 Hâlıkı'l-cinnüñ vücûdı istivâdur 'arşla⁷
Hâdî-i ehl-i yakîn taḥkîkla ol râhdur
- 6 Sırr-ı tenzîl-i İlâhî dil-berüñ vechindedür
Şâhib-i te'vîl ider⁸ kim şüretullâhdur
- 7 Sırr eger kılsañ Nesîmî'nüñ vücûdından yakîn
Bilesin ḥaḳḳe'l-yakîn[de]n vech ile âgâhdur

Mecmua Mürettibi Nevres Baba'nın Şiirleri:

1⁹

-. - - / -. - - / -. - - / -. - -

- 1 Bizde böyle bir bölük âdemleriz nâs añlamaz
Dehr içinde muḥtelif cānız ki ecnâs añlamaz
- 2 Hūy u hāyından geçüp bu 'âlemiñ âzâdeyüz
Hâlimiz insân degil rüsvâ-yı ḥannâs añlamaz
- 3 Hızr'ı rehber eyledük şahrâ-yı vaḥdet içre biz
Menzil aldık cümlemiz bu yolda İlyâs añlamaz
- 4 'Ayn-i 'âlem dâne-i ḥardal kadar görmez bizi
Ma' nî yüzünde ne kıymet-keşîñ 'ayyâs (?) añlamaz
- 5 Dilde maḥfî niçe biñ esrâr-ı mübhem Nevresâ
Hâme şerḥ eyler velî remzini kırtâs añlamaz

2¹⁰

-. - - / -. - - / -. - - / -. - -

- 1 Bir gürûhuz bizde böyle bizi insân añlamaz
Añlar ise âdemi zât añlar insân añlamaz

7 Nesîmî'nin şiirlerinde çok geçen "'Ale'l-'arşestivâ" (Arş üzerine hâkimdir.) âyetine (Kur'ân 7/14, 10/13, 13/2, 20/5, 32/4, 57/4) telmih edilmiştir.

8 Burada "ider" kelimesi, Eski Anadolu Türkçesi döneminde "demek", "söylemek" anlamında kullanılan "aytmak, eytmek" fiilinin geniş zamanı olan "aydur / eydür" anlamındadır. 11. gazelin 5. beytindeki "ider" de aynı anlamdadır.

9 5a.

10 5a.

- 2 Kendi nā-pāk cismini bilmekte āciz bir bilir
Hiç ne mümkün aňlasın ‘ irfānı nādān aňlamaz
- 3 Kendisi deryûzde gibi ‘ ayb ile memlûk iken
Halkın ‘ aybın gözeden bi-dīn ü imān aňlamaz
- 4 ‘ İlmü’l-esmāya mahrem olan aňlar bizi
Ādemī mescûda sâcid olmayan cān aňlamaz
- 5 Hey ne mümkün kalb-i dīvden vāridāt hāşıl ola
Ādemin remzini aşlā dīv-i şeytān aňlamaz
- 6 El-veled sırrını yine nüşha-i ādemde bul
Etme nā-cinsden taleb hā bunu hayvān aňlamaz
- 7 Nevresā bildim mi şandıñ sen bu remzi gūyiyā
‘ İlm ü cifri Şīr-i Merdān’dır bu Hāsān aňlamaz

KAYNAKLAR

- AK, Coşkun. (2001). Bağdatlı Ruhî Divanı. Karşılaştırmalı Metin. C. I-II. Bursa.
- Ali Nazîmâ-Faik Reşad. (2005). Mükemmel Osmanlı Lügati (Haz. Necat Birinci vd.). TDK Yayınları. Ankara.
- AYAN, Hüseyin. (1990). Nesîmî Divanı. Akçağ Yayınları. Ankara.
- AYAN, Hüseyin. (1991-92). “Bir Nazire Mecmuası”. Türklük Araştırmaları Dergisi. S. 7. İstanbul.
- AYDEMİR, Yaşar. (2000). Behiştî Divanı. MEB Yay. Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar. (2001). “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”. Bilig. S. 19. Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar. (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”. Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları. Volume 2/3. Summer.
- BİLGİN, Azmi. (2000). Ümmî Sinan Divanı. MEB Yay. İstanbul.
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet. (1944). Eşrefoğlu Divanı. Ahmet Halit Kitabevi. İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (1997). Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe Lügat. Aydın Kitabevi. Ankara.
- Enderunlu Vâsif. (Tarihsiz). Divan (Haz. Raşan Gürel). Kitabevi Yay. İstanbul.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet. (1945). Türk Şairleri. C. I-II. İstanbul.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet. (1956). Hatayî Divanı Şah İsmail-i Safevi Hayatı ve Nefesleri. İstanbul Maarif Kitabhanesi. İstanbul.
- Hayreti(1981). Divan. (Haz. M. Çavuşoğlu, M. A. Tanyeli). İ. Ü. Edebiyat Fakültesi. İstanbul.

- İbn-i Kemal. (1996). Dîvan (Haz. Mustafa Demirel). Fakülteler Matbaası. İstanbul.
- Nesimi. (1973). İmameddin Nesimi-Eserleri (Haz. Cihangir Gehramanov). 3 Cilt. Azerbaycan SSP İlimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü Respublika El Yazmaları Fondu. Bakı
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir. (1968). Tekke Şiiri Antolojisi. Edebiyat Yay. Ankara
- KÖKSAL, M. Fatih. (2006). Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire. Akçağ Yay. Ankara.
- KUT, Günay. (1986). "Mecmualar". Dergâh Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. C. VI, Dergâh Yay. İstanbul.
- KÜÇÜK, Sabahattin. (1994). Bâkî Dîvânı. TDK Yay. Ankara.
- ÖZMEN, İsmail. (1998). Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi. 5 Cilt. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
- Pir Sultan. (1994). Divan. Ant Yay. İstanbul.
- SAMİC, Jasna. (1986). Dîvan De Kâ'imî. Institut Français D'etudes Anatoliennes. Paris
- Seyyid Nizamoğlu. (1990). Seyyid Nizamoğlu Hayatı-Eserleri-Dîvanı (Haz. Mehmet YAMAN). Can Yay. İstanbul.
- TARLAN, Ali Nihat. (1946). "Eski Mecmualar Arasında". İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi. C. 1, S. 2.
- TARLAN, Ali Nihat. (1992). Hayâlî Divanı. Akçağ Yay. Ankara
- Ümmi Sinan. (2000). Divan (Haz. Azmi Bilgin). MEB Yay. İstanbul